

מאחורי ההכחשה המצרית: המשמעות המדינית של הסכם הגז

written by אלי קלוטשטיין | 21.12.2025

פחות מיממה חלפה בשבוע שעבר מרגע שראש הממשלה בנימין נתניהו הודיע על הסכם הגז הענק עם קהיר ועד לניסיון המצרי להפחית מגודל האירוע. מדובר בעסקה מסחרית נטו, שנחתמה משיקולים כלכליים, הדגיש ראש שירות המידע של מצרים, והבהיר כי אין להסכם "היבטים פוליטיים או מדיניים".

האם באמת זהו המצב? האם העסקה הזאת נותרת בממד הכלכלי בלבד? התשובה ברורה למדי. זו אמירה מנותקת מהמציאות במקרה הטוב, או כזו אשר נועדה להוליך שולל את תושבי מצרים במקרה הרע. כאשר מנתחים את העסקה הזאת, אי אפשר להפריד אותה מההשלכות המדיניות שלה, שכרוכות הדוקות בכל תסריט שבו היא מיושמת.

צריך להגיד ביושר: ודאי שיש אינטרסים כלכליים לעסקת הגז. למרות שהתברכה במאגרי גז משלה, צרות ומכשולים שונים מעכבים את מצרים מניצול משאבי הטבע שלה, והיא זקוקה לגז הישראלי גם לצריכה עצמית וגם לייצוא. קהיר מנצלת את מתקני ההנזלה שלה, שמאפשרים לה למכור לאירופים גז, מה שישראל בשלב זה אינה מסוגלת לעשות ^[1] וכך העסקה הופכת רווחית לשתי המדינות. היא רוכשת מישראל את הגז, ומייצאת אותו ליבשת הסמוכה. מצרים זקוקה מאוד להכנסות האלה אחרי השנה האחרונה, שבה נפגעה קשות כלכלית בשל המצור על פתח הים האדום והמעבר בתעלת סואץ בידי החות'ים, מה שגרע מההכנסות שלה ודלדל את הרזרבות שלה.

בכך יוצרת העסקה תחושת שותפות בין המדינות, ואף גורמת למצרים "להתמכר" לנוחות של קבלת גז מישראל. פסיכולוגית יש בכך יצירת יחסים הדדיים שאינם בהכרח כלכליים או מדיניים, אך הם נובעים מהם, והם גורמים לתחושה של קרבה בין הצדדים. בנוסף, עוצמה מדינית נמדדת בין היתר גם בהתאם ליכולת כלכלית: כאשר שתי המדינות מרוויחות מהעסקה ומעלות את הכנסותיהן, הן מגדילות בהתאמה גם את עוצמתן הכללית. העסקה הכלכלית, לפיכך, גם משפיעה על השדה המדיני.

לצד זאת, גם האינטרסים המדיניים ה"רגילים" גלויים למדי: דווקא בשל הרווח הכלכלי של העסקה, היא מייצרת לשני הצדדים תמריצים להגן על קיומה ולהבטיח שתימשך ותניב כסף לשניהם. משמעות הדבר היא שמרגע חתימת העסקה, היא מחזקת את האינטרסים של ישראל ומצרים כאחד לייצוב המצב ברצועת עזה, בדרום ישראל ובכל האזור. לכן גם לישראל וגם למצרים יהיה רצון לרסן גורמים כגון חמאס והג'יהאד האסלאמי, וכן למנוע פגיעה באתרים כגון אסדות הגז, צינורות ההובלה למצרים ויתר התשתיות שקשורות לעסקה.

לא לחינם העסקה עוררה תרעומת בקרב גורמים הקשורים ל"התנגדות" או כאלה המתנגדים גרידא לישראל. כך לדוגמה ערוצים המזוהים עם חמאס בעזה טענו כי העסקה היא "גניבה" של הגז מבעליו החוקיים, והיא מסייעת ב"רצח העם של הפלסטינים". זהו הדהוד גם לדברים שכתבה פרנצ'סקה אלבנזה, הדווחית המיוחדת של האו"ם על זכויות האדם בקרב הפלסטינים, שאמרה כי "מצרים יכולה לומר מה שהיא רוצה, אבל רכישת גז מישראל בשווי 35 מיליארד דולר מפרה את הדין הבינלאומי" זו אינדיקציה לתמיכה בלתי נתפסת בישראל, תוך שזו מבצעת רצח עם בפלסטינים.

יש סיבה לכך שאלה הזמירות שנשמעות מצד גורמים כאלה. הם מבינים היטב את המשמעות המדינית של עסקה כזו, שמייצרת התלכדות אינטרסים בין ישראל למצרים ביחס לפלסטינים, לצורך לשמור על רגיעה בעזה ולרסן את חמאס. אגב, על אותה דרך אפשר לשאול מי לא יצא בתוקף נגד העסקה? הרשות הפלסטינית, ולא בכדי. האינטרס שלה הוא לרסן את עזה וחמאס, כדי שתוכל לשוב ולתפוס שליטה ברצועה. ה"וויתור" שלה על זכויות לגז שממילא אין לה יכולת להוציא ממעמקי הים וליהנות מתועלתו הוא קטן יחסית לעומת הרווח האפשרי.

נוסף על כך, הצורך ביציבות עשוי לעודד את המצרים יותר ליישר את העמדות לכיוון הישראלי בעניין גורמים אחרים שמערערים את הסדר האזורי, ובפרט סביב הסוגיה הפלסטינית. כמו החות'ים, למשל. אם עד עכשיו המצרים לא יצאו בחריפות נגדם, ייתכן בשל החשש שיפגעו עוד באינטרסים שלהם, כעת אם יתברר כי המורדים השיעים מתימן עשויים לסכן את עסקת הגז, בקהיר הטונים אולי ישתנו. כך גם לגבי המאבק בהברחות הנשק מסיני: אם עד כה המצרים התעלמו מהברחות אלה או אפילו נהנו מהן, כעת יגדל האינטרס שלהם לעזור לישראל כדי להבטיח את המניעה של היווצרות כאוס. הן בעזה, הן בדרום ישראל.

עניין של תלות הדדית

מלבד העניין הפלסטיני, העסקה יוצרת תלות הדדית חזקה יותר בין המדינות, אולי אפילו למורת רוחו של הציבור המצרי. הצורך בקיום ההסכם מוריד את החשש בישראל מהאפשרות שקהיר תנסה לפתוח במתקפת פתע עלינו מסיני, אף שכמובן אסור לנו לטמון את הראש בחול.

בהקשר זה, אולי לא צריך להתפלא על סמיכות העניינים בין הדיווח על כך שיום לאחר אישור ההסכם פורסם כי מצרים נענתה לדרישת ישראל להתחיל לצמצם את כוחותיה בחצי האי סיני, כולל בסמוך לגבול עם ישראל. אף שזהו רק תחילתו של התהליך ולא סופו, וסביר להניח שבכל מקרה קהיר תצטרך בסיני כוחות רבים יותר מהמפורט בהסכם השלום בשביל להילחם בגורמי טרור כמו דאעש. עדיין ישראל נדרשת למנף את ההסכם כדי ללחוץ על קהיר להסיג מחצי האי את כל הכוחות שהיא לא צריכה מעבר לכך. אחרי 7 באוקטובר אסור לנו לקחת סיכונים מיותרים.

אבל ההשלכות האלה של ההסכם אינן "מנוף" מדיני, כי אם התלכדות אינטרסים שנולדה במידה רבה כתוצאה שלו. במקביל, ישראל עשויה לבחור לנצל את ההסכם גם בשביל ליישם באופן

פעיל על המצרים "מנוף" מדיני של ממש. למה הכוונה? אף שישראל יכולה לאיים בגלוי כי תפר את ההסכם אם מצרים תפגע באינטרסים הביטחוניים שלה, זו אפשרות קיצונית יחסית [?] שהסבירות להתממשותה אינה גבוהה באופן יחסי.

עם זאת, בשכונה המזרח-תיכונית יש גם דרכים אחרות להעביר מסרים מעין אלה, והם לא צריכים להיות בהכרח גלויים. ישראל אולי לא יודעת או אוהבת לנהוג כך, אבל ברגע המתאים, כאשר האינטרסים ידרשו זאת, ניתן להבהיר למצרים את הרצינות של דרישותינו באמצעים עקיפים. כך למשל, "תקלה מסתורית" בהזרמת הגז למצרים דווקא בזמן שבו יש מחלוקת בין המדינות היא אולי מהלך שקוף [?] אך בהחלט יש לו תקדימים היסטוריים ואזוריים.

הטורקים, לדוגמה, ידעו היטב כיצד להפוך את השליטה שלהם על נהר הפרת כאמצעי שליטה פוליטי על סוריה ועיראק. אנקרה השקיעה הרבה מאוד בבניית סכרים על נהר הפרת בעשורים האחרונים, וברצותה היא סגרה את הסכר ואת הברז, וכך הייתה יכולה להכתיב מדיניות במדינות השכנות. גם האופן שבו השתמשה רוסיה בתחילת המלחמה באוקראינה בשליטתה בהזרמת גז לשוק האירופי הדגימה ניסיון לפעול באופן דומה.

ישראל עצמה הייתה קורבן לטקטיקה כזאת: חרם הנפט הערבי שפרץ עשרה ימים לאחר תחילת מלחמת יום הכיפורים הוא דוגמה קלאסית לניסיון להשתמש במשאב טבע ובאמצעי כלכלי כמנוף מדיני [?] ולא רק ישירות על ישראל אלא גם בעקיפין על מדינות שהן בנות בריתה, שבהן מחיר הנפט עלה. לבסוף התברר כי במקרה זה האמצעי הזה לא יעיל די הצורך, ואט-אט התפוגג החרם, אך מדינות ערב לא היססו לפני שהשתמשו בו.

אגב, המנוף המדיני הזה לא בהכרח חייב להיות מיושם כלפי המצרים. יש למדינות אחרות באזור, כגון האירופיות וארה"ב, אינטרס בהמשך הזרמת הגז לקהיר. ביבשת הישנה מעוניינים שמצרים תמשיך לייצא להם את גז ישראלי שעבר הנזלה, והאמריקנים רוצים מאוד לראות יציבות אזורית. בעת הצורך, ישראל יכולה לנופף מול מדינות אלה את הקלף הזה ולאיים שאם האינטרסים הביטחוניים שלה לא יישמרו [?] גם ההסכם עם קהיר לא יתקיים.

בכלל, עם האמריקנים צריך לשמור על קשר רציף בעניין ההסכם, שכן הם אלו שהיו השושבינים בעיני הצדדים ואשר גרמו להם להגיע עד מעמד החתימה. במשך חודשים ארוכים סירבה ישראל לאשר את ההסכם, והאמריקנים לבסוף לחצו על שתי המדינות להגיע אליו בשל אינטרסים כלכליים משלהם [?] המעורבות של חברת שברון בעסקה, למשל [?] והחזון של מזרח תיכון חדש ויציב, בהתאם לתוכנית שמנסה לשווק הנשיא דונלד טראמפ.

לפיכך, ניתן להעביר לממשל האמריקני שני מסרים עיקריים ביחס להסכם: הראשון, ישראל אינה מנסה להיאבק או לסכל את חזונו של הנשיא טראמפ, וכאשר הדברים אינה נוגדים את האינטרסים הביטחוניים שלה [?] היא בהחלט מוכנה להתגייס ולסייע לו בקידומו. לכן גם השימוש באיומים בדבר סכנה להסכם ו"תקלות" מסתוריות צריכים להישמר למצבים של צורך מוחלט וקיצוני, כאשר ישראל בטוחה כי אינטרסים ביטחוניים שלה מצויים בסיכון ואין דרך אחרת

לקדם את מימושים.

שנית, במצבים קיצוניים פחות ניתן לאפשר לאמריקנים ליהנות מהספק, ולתת להם לעמוד בקשר מול המצרים וללחוץ על קהיר לפעול בהתאם לאינטרסים שלנו לצורך שימור ההסכם. האמריקנים משמשים כנותן חסות וערבונות גם יחד להסכם, והם כנראה גם אלה שיעמלו קשה לשימורו אם הדברים יגיעו לכדי כך. יש לתת להם את ההזדמנות לפעול באופן זה, ולקוות שלא יהיה צורך להגיע לעימות מולם או מול המצרים, בהנחה שהמנגנון יעבוד באופן חלק.

בשורה התחתונה, הסכם הגז עם מצרים הוא דוגמה למתווה מדיני וכלכלי מוצלח של ישראל, שגם מניב רווח לחותמים האחרים עליו, לצד גורמים אזוריים אחרים. אף שהיו עוד הסכמים דוגמת זה בהיסטוריה הקרובה של מדינתנו, הם לא רבים מאוד. בה בעת, ישראל תצטרך להשתמש נכון בפירות ההסכם וביתרונות שהוא מעניק לה, ולעיתים אף לצאת מגדר ההתנהגות הרגילה שלה ולפעול בצורה יותר "מזרח-תיכונית" ² בין היתר בשביל שתוכל ליהנות מההסכם הזה לעוד שנים ארוכות.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 21 בדצמבר, 2025.